

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Original Research Article

Spiritual Public Political Communication: A Case Study of the Neo Protest Movement Led by Phra Phothirak

การสื่อสารสาธารณะทางการเมืองเชิงจิตวิญญาณ:

กรณีศึกษา **NEO PROTEST** ของสมณะโพธิรักษ์Chutiwan Sangsumlee^{1*}, Suriyasai Katasila²ชุตีวรรณ แสงสำลี^{1*}, สุริยะใส กตะศิลา²

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chutiwan Sangsumlee*

ชุตีวรรณ แสงสำลี*

Program in Leadership in Society, Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.

สาขาวิชานำทางสังคมธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

Email: chutiwannaga@gmail.com

2. Suriyasai Katasila

สุริยะใส กตะศิลา

Program in Leadership in Society, Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.

สาขาวิชานำทางสังคมธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

Email: suriyasai@hotmail.com

คำสำคัญ:

สมณะโพธิรักษ์, การสื่อสารสาธารณะ, Neo Protest, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, การเมืองเชิงจริยธรรม

Keywords:

Phra Phothirak, Public Communication, Neo Protest, Social Movement, Ethical Politics

Article history:

Received: 15/05/2025

Revised: 05/08/2025

Accepted: 12/09/2025

Available online: 16/12/2025

How to Cite:

Sangsumlee, C. & Katasila, S. (2026). Spiritual Public Political Communication: A Case Study of the Neo Protest Movement Led by Phra Phothirak. *Journal Dhamma for Life*, 32(1), 26-37.

ABSTRACT

This research aims to study the patterns, methods, and processes of public political communication employed by Phra Phothirak through the case study of NEO PROTEST - a unique movement that integrates "Dhamma and democracy." The research adopts a qualitative methodology including in-depth interviews, participant observation, and documentary analysis of Dhamma media and activities conducted by the Santi Asoke movement.

The findings indicate that Phra Phothirak's communication goes beyond transmitting political messages or demands. It reflects moral ideology through speech, behavior, and symbolic practices. The protest space is transformed into a Dhamma zone - a peaceful and disciplined public sphere without confrontation or violence. The audience is not merely passive receivers, but individuals open to internal transformation.

Applying Berlo's SMCR Model, Habermas's concept of Public Sphere, and New Social Movement theory, the study reveals the ethical-spiritual dimensions of this alternative political movement. The findings suggest practical implications

for public policy, civic education, and the promotion of ethical public space in Thai society.

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของ สมณะโพธิรักษ์ ผ่านกรณีศึกษา NEO PROTEST ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ดำเนินไปภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง “ธรรมะ-ประชาธิปไตย” และมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจมากกว่าการเผชิญหน้าในระดับโครงสร้าง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ ธรรมะ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลหรือข้อเรียกร้องทางการเมือง แต่เป็นการสื่อสารอุดมการณ์ผ่านพฤติกรรม คำพูด การดำรงตน และสัญลักษณ์ทาง ศีลธรรม โดยใช้พื้นที่ชุมนุมเป็นพื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรม และเน้นการมีส่วนร่วมที่สงบ เรียบง่าย ปราศจากความรุนแรง ผู้รับสารจึงมิใช่เพียงผู้ฟังหรือผู้ชม แต่เป็น “มนุษย์ที่พร้อมตื่นรู้” ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงจากภายในตนเอง ได้

การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิด SMCR Model ของ Berlo แนวคิด Public Sphere ของ Habermas และ แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) ทำให้เห็นว่าการเมืองแนวใหม่นี้มีนัยทาง จริยธรรมและจิตวิญญาณที่สามารถเป็นทางเลือก ให้แก่การเมืองกระแสหลักได้อย่างสร้างสรรค์ งานวิจัยนี้ยังเสนอ แนวทางสำหรับนโยบายสาธารณะ การศึกษา และการสร้างพื้นที่สาธารณะแห่งคุณธรรมในสังคมไทย

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทยที่เผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมและการสื่อสารสาธารณะได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัง เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่นำไปสู่ความตื่นตัวของภาคประชาชน และการขยายตัวของขบวนการ เคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การเมืองกระแสหลักมีแนวโน้ม เน้นการต่อสู้ การใช้วาทกรรมรุนแรง และการแสวงหาอำนาจรัฐ ขบวนการ “NEO PROTEST” ที่นำโดยสมณะ โพธิรักษ์ ได้เสนอทางเลือกใหม่ที่น่าสนใจ คือ การเมืองเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Politics) ซึ่งเน้นการขัดเกลา ตนเอง การสื่อสารอย่างสงบ และการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายเป็นแบบอย่าง (สุริยะใส, 2559)

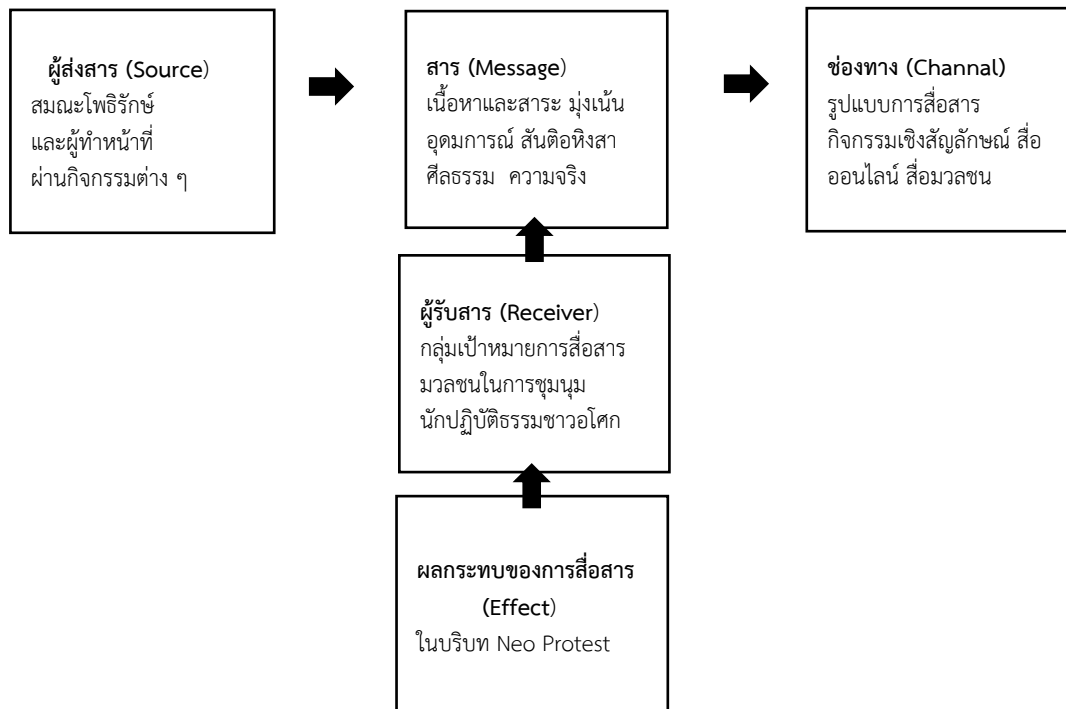
NEO PROTEST มิใช่เพียงขบวนการทางการเมืองในรูปแบบใหม่ แต่ยังเป็นพื้นที่ของการทดลองทาง จริยธรรมและอุดมการณ์ที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วม ผ่านพฤติกรรม คำพูด สัญลักษณ์ และรูปแบบการ ชุมนุมที่ปฏิเสธความรุนแรงในทุกมิติ ผู้เข้าร่วมมิใช่เพียงผู้ประท้วงในความหมายทั่วไป แต่เป็น “นักปฏิบัติธรรมใน พื้นที่การเมือง” ที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเริ่มต้นจากการเปลี่ยนตนเองให้ดีขึ้น การเคลื่อนไหวเช่นนี้ มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของ New Social Movements (NSM) ซึ่งเน้นเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการต่อต้านโครงสร้างอำนาจแบบเดิม (Melucci, 1996)

การศึกษานี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเปิดโอกาสให้เราเข้าใจพลวัตของการเมืองไทยในอีกมิติหนึ่ง ที่ไม่เน้นจำนวนผู้ชุมนุม ไม่อิงพรรคการเมือง และไม่อาศัยเสียงตะโกนเพื่อสร้างแรงกดดัน หากแต่ใช้ “ความเงียบ และคุณธรรม” เป็นพลังในการสื่อสาร ขบวนการ NEO PROTEST เป็นการตั้งคำถามกับรูปแบบการเมืองแบบ confrontational politics และเสนอทางเลือกของ contemplative politics ซึ่งเป็นการเมืองแบบไตร่ตรองที่ใช้ ความสงบ ศีลธรรม และสติเป็นเครื่องมือหลักในการเคลื่อนไหว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในด้านของทฤษฎี งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดสำคัญ 3 แนว ได้แก่ (1) SMCR Model ของ Berlo (1960) ซึ่งใช้อธิบายองค์ประกอบของการสื่อสาร (2) แนวคิด Public Sphere ของ Habermas (1989) ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนเหตุผลทางการเมือง และ (3) ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory) ซึ่งมองการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะพื้นที่ของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Touraine, 1981) มาเป็นกรอบแนวความคิดของการศึกษาวิจัยดังรูปที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษารูปแบบและวิธีการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์ในขบวนการ NEO PROTEST
- 2) เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์และเป้าหมายของการเคลื่อนไหว
- 3) เพื่อประเมินผลกระทบของการสื่อสารต่อผู้รับสารและต่อโครงสร้างทางสังคมในวงกว้าง

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองผ่านกระบวนการตีความความหมายของพฤติกรรม การสื่อสาร และอุดมการณ์ที่สะท้อนออกมาจากขบวนการ NEO PROTEST ของสมณะโพธิรักษ์ การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเหมาะสมอย่างยิ่งกับหัวข้อการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมิติทางจิตวิญญาณ จริยธรรม และพฤติกรรมของกลุ่มคนที่มีความเชื่อและอุดมการณ์เฉพาะกลุ่ม เพราะสามารถเข้าถึงความหมายลึกซึ้งที่ผู้เข้าร่วมสื่อสารผ่านการดำรงชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ (Denzin & Lincoln, 2011)

1. ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้ครอบคลุมช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ขบวนการเคลื่อนไหวของสมณะโพธิรักษ์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทในการชุมนุมและกิจกรรมสาธารณะหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิกฤติทางการเมืองไทย เช่น เหตุการณ์รัฐประหารปี 2549, การเลือกตั้ง, การต่อต้านกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม และการจัดกิจกรรมทางธรรมะควบคู่กับการชุมนุม

2. กลุ่มตัวอย่างและแหล่งข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

- (1) สมณะและสิกขมาตุในกลุ่มสันติอโศก
- (2) สมาชิกขบวนการ NEO PROTEST ที่มีประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมกิจกรรม
- (3) นักวิชาการและสื่อมวลชนที่ติดตามขบวนการนี้อย่างใกล้ชิด

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหัวข้อการวิจัย รวมทั้งประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมกับขบวนการ

3. เทคนิคการเก็บข้อมูล

นักวิจัยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลแบบหลากหลาย ได้แก่

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview): กับสมณะโพธิรักษ์ ผู้ติดตาม และผู้ร่วมขบวนการ เพื่อให้เข้าใจแรงจูงใจ วิถีคิด และเป้าหมายในการเคลื่อนไหว
- 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation): เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมเดินธรรมยาตรา การชุมนุม การปฏิบัติธรรม และการประชุมของกลุ่ม
- 3) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis): เช่น สุนทรพจน์ หนังสือธรรมะ รายการ FMTV และเนื้อหาจาก YouTube หรือ Social Media ของขบวนการ
- 4) การเก็บข้อมูลกระทำต่อเนื่องหลายระยะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชัดเจน และสะท้อนภาพรวมของขบวนการอย่างรอบด้าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Interpretation) เพื่อสกัดประเด็นที่สำคัญจากข้อมูลที่หลากหลาย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ ได้แก่ SMCR Model, Public Sphere และทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) เพื่อให้เข้าใจพลวัตของการสื่อสารและอุดมการณ์ของขบวนการอย่างลึกซึ้ง

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้มั่นใจในความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยใช้แนวทางของ Lincoln & Guba (1985) โดยคำนึงถึง 4 ด้าน ได้แก่

- 1) Credibility: ตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)
- 2) Transferability: อธิบายบริบทของข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจและนำไปปรับใช้ได้
- 3) Dependability: ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง (Triangulation)
- 4) Confirmability: เก็บบันทึกภาคสนามและหลักฐานต่าง ๆ เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทั้งจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเอกสาร พบว่าการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ในกรณีศึกษา NEO PROTEST มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบดั้งเดิม โดยมีแกนหลักคือการผาน “ธรรมะ” เข้ากับ “การเมือง” ผ่านวิถีปฏิบัติแบบไม่ใช้ความรุนแรง ไม่หวังอำนาจรัฐ และไม่ใช้วาทกรรมการเผชิญหน้า แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจของผู้คน ดังจะอธิบายเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์

รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์ไม่ได้ยึดโยงกับโครงสร้างทางการเมืองแบบดั้งเดิม แต่เป็นการสื่อสารที่ดำเนินไปในลักษณะของ “ภาวะ” มากกว่าคำพูด กล่าวคือ มิใช่การใช้วาทกรรมเพื่อปลุกเร้าให้เกิดการตอบโต้ แต่เป็นการใช้วิถีชีวิตและแบบแผนทางศีลธรรมเป็นสารที่สื่อถึงคุณค่า อุดมการณ์ และเป้าหมายทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ลักษณะการสื่อสารดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของ Berlo (1960) ผ่าน SMCR Model ซึ่งประกอบด้วย Source, Message, Channel และ Receiver โดยในกรณีนี้ “Source” คือสมณะโพธิรักษ์ ผู้มีฐานะเป็นนักบวชที่มีศีลธรรมและเป็นที่เคารพนับถือ ทำให้ผู้รับสารมีความไว้วางใจ (credibility) อย่างสูง ขณะเดียวกัน “Message” หรือสารที่สื่อออกมา มิใช่แค่คำพูดหรือข้อเรียกร้อง หากแต่รวมถึงการปฏิบัติตน ความเรียบง่าย และการแสดงออกทางกาย เช่น การกินอาหารมังสวิรัต การอยู่ร่วมอย่างมีระเบียบ และการไม่เบียดเบียน “Channel” หรือช่องทางการสื่อสาร มีความหลากหลาย ทั้งช่องทางตรง เช่น การเทศนา รายการโทรทัศน์ผ่าน FMTV หรือ Boonniyom TV และช่องทางอ้อม เช่น ศิลปะ การเดินธรรมยาตรา หรือกิจกรรมชุมนุมแบบสันติวิธี ซึ่งทั้งหมดล้วนสื่อสารสารเดียวกันคือ “ความสงบ” และ “จริยธรรมทางการเมือง” ในส่วนของ “Receiver” หรือผู้รับสาร มีทั้งประชาชนทั่วไป ผู้ร่วมชุมนุม และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแต่ละกลุ่มรับสารแตกต่างกันตามบริบทและประสบการณ์ แต่ภาพรวมแสดงให้เห็นว่าสารทางจริยธรรมของสมณะโพธิรักษ์สามารถกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. องค์ประกอบทางจริยธรรมของการเคลื่อนไหว Neo Protest

Neo Protest ไม่ได้เป็นเพียงขบวนการเคลื่อนไหวเชิงการเมือง หากแต่เป็น “ขบวนการทางจิตวิญญาณ” ที่ใช้คุณธรรมและศีลธรรมเป็นฐานของการดำเนินงาน ทุกกิจกรรมในขบวนการถูกออกแบบให้สอดคล้องกับหลักธรรมะ เช่น การรักษาศีล 5 การละเว้นอบายมุข การอยู่ร่วมกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ และการไม่ใช้ถ้อยคำรุนแรงในการสื่อสาร ทั้งหมดนี้กลายเป็น “ภาษาทางสังคม” หรือ “social language” ที่ส่งผลทางอารมณ์และจิตใจของผู้พบเห็น (Hall, 1997) การสื่อสารของ Neo Protest ยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของ non-verbal political communication ซึ่งถือว่าการกระทำ เช่น การเดินธรรมยาตรา หรือการไม่ใช้ถุงพลาสติก ก็เป็นการสื่อสารเชิงอุดมการณ์ โดยเน้นการเป็นแบบอย่างมากกว่าการใช้วาทกรรมการเมือง (McNair, 2011)

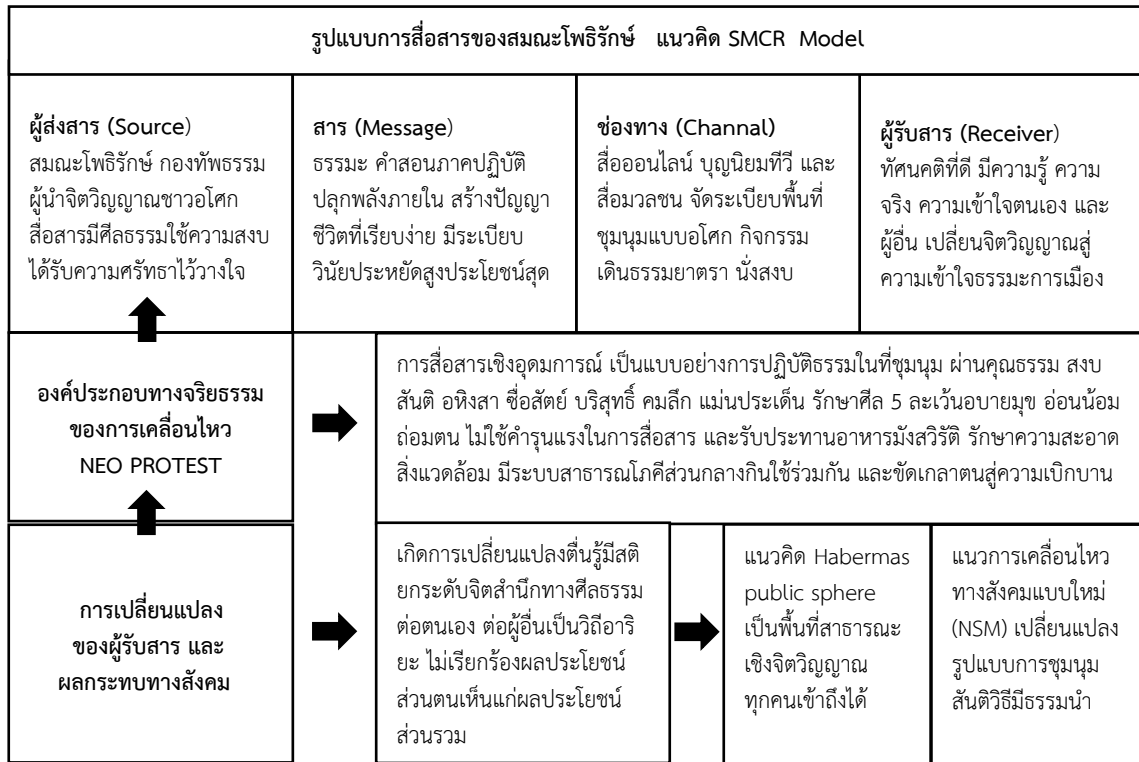
3. การเปลี่ยนแปลงของผู้รับสารและผลกระทบทางสังคม

ผลการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการหรือแม้แต่ผู้ที่รับชมผ่านสื่อ ต่างแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจ เช่น การหันกลับมาปฏิบัติธรรม การเปลี่ยนวิถีการบริโภค และการตั้งคำถามกับแนวทางการเมืองแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังพบว่า Neo Protest มีบทบาทในการสร้าง “พื้นที่สาธารณะทางเลือก” ตามแนวคิดของ Habermas (1989) ซึ่งนิยาม public sphere ว่าเป็นพื้นที่สำหรับ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อำนาจรัฐอย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ดี ในกรณีของ Neo Protest นั้น พื้นที่ดังกล่าวถูกแปลงเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เน้นความสงบ เรียบง่าย และเคารพความต่าง

ปรากฏการณ์นี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movements – NSM) ที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และคุณค่า มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความยืดหยุ่น ความไม่ยึดโยงกับพรรคการเมือง และการต่อต้านอำนาจรัฐที่ขาดคุณธรรม (Melucci, 1996; Touraine, 1981) สรุป การสื่อสารสาธารณะทางการเมืองเชิงจิตวิญญาณ: กรณีศึกษา NEO PROTEST ของสมณะโพธิรักษ์ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลการวิจัย

อภิปรายผล

1. ภาพรวมการอภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ในกรณีศึกษา Neo Protest (พ.ศ. 2549 – 2567) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้ มิใช่เพียงการรวมตัวเพื่อต่อต้านหรือเรียกร้องทางการเมืองเท่านั้น หากแต่เป็นการออกแบบพื้นที่การสื่อสารทางการเมืองที่เน้น “การขัดเกลาทางจิตวิญญาณ” ผ่านการดำรงตนและปฏิบัติของผู้ส่งสาร ซึ่งในกรณีนี้ คือ สมณะโพธิรักษ์และชุมชนสันตอโศก โดยมีสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในเชิงคุณธรรม ศีลธรรม และการดำรงตนอย่างมีแบบแผน (สุริยะใส กตะศิลา, 2559)

ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด Contemplative Politics ซึ่งเน้นการเมืองที่ไม่อิงกับการเผชิญหน้า แต่เป็นการเมืองที่ใช้พลังความเงียบและความสงบในการสื่อสาร (Nhat Hanh, 2003) โดยไม่หวังผลทางชัยชนะ หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในทันที แต่มุ่งเปลี่ยนผ่านความคิด ความรู้สึก และจิตใจของผู้เข้าร่วม

ลักษณะเช่นนี้สะท้อนแนวคิดของ Habermas (1989) ว่าด้วย “Public Sphere” ซึ่งกล่าวถึงพื้นที่ที่ประชาชนสามารถมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีเหตุผลร่วมกัน ในกรณีของ Neo Protest พื้นที่ดังกล่าวไม่ได้อยู่ในโลกออนไลน์หรือเวทีการเมืองแบบดั้งเดิม แต่ปรากฏผ่านกิจกรรมภาคสนาม เช่น การเดินธรรมยาตรา การตั้งเต็นท์อย่างมีระเบียบ หรือแม้แต่การรับประทานอาหารร่วมกันที่กลายเป็น “พื้นที่ทางจริยธรรม” ของสังคม

การสื่อสารในลักษณะนี้ยังสามารถอธิบายผ่านทฤษฎี SMCR Model ของ Berlo (1960) ที่องค์ประกอบของผู้ส่งสาร (Source) คือผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือในเชิงศีลธรรม, สาร (Message) ที่ไม่ใช่เพียงคำพูดแต่รวมถึงการปฏิบัติ และช่องทางการสื่อสาร (Channel) ที่ปรากฏผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การไม่ใช้ถุงพลาสติก การรักษาความสะอาดในพื้นที่ชุมนุม ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงถึงการสื่อสารแบบไม่ใช้วาจากรรม (non-verbal political communication)

ในแง่ของผู้รับสาร (Receiver) งานวิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงโดยวาจากรรมหรืออารมณ์ร่วมในเชิงต่อต้าน หากแต่ค่อย ๆ ซึมซับ “คุณค่า” ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันที่ได้สัมผัสคุณธรรม ซึ่งแนวทางเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ (Inward Transformation Communication) ที่ปรากฏในงานของ Freire (1970) และ Satir (1993)

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movements) จะพบว่า Neo Protest มีลักษณะเด่นคือ การยึดโยงกับคุณค่าทางศีลธรรมและจิตวิญญาณเป็นหลัก มากกว่าการต่อสู้เชิงโครงสร้างแบบกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมักแสวงหาความเปลี่ยนแปลงในระดับระบบ หรือยึดกับอุดมการณ์ทางการเมืองกระแสหลัก (Touraine, 1985)

ในแง่ของเนื้อหาสาระทางการเมือง Neo Protest ไม่ได้มุ่งเน้นการอภิปรายหรือนำเสนอนโยบายที่ชัดเจน หากแต่มุ่งเปลี่ยน “มิติของคุณค่า” และ “จิตสำนึกทางการเมือง” ของประชาชน โดยยกระดับจริยธรรมให้เป็นเป้าหมายสูงสุด ซึ่งต่างจากการเมืองกระแสหลักที่เน้นอำนาจและการมีชัยเหนือฝ่ายตรงข้าม

2. อภิปรายตามกรอบแนวคิด

1) SMCR Model กรอบแนวคิด SMCR Model ของ Berlo (1960) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Source), สาร (Message), ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์การสื่อสารทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ได้อย่างชัดเจน

1) ผู้ส่งสาร (Source): สมณะโพธิรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ส่งสารในฐานะบุคคล แต่เป็นตัวแทนของระบบความคิด “ธรรมะประชาธิปไตย” ซึ่งเน้นศีลธรรม ความสงบ ความเสียสละ และการดำรงชีวิตแบบสมณะ โดยผู้วิจัยพบว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Credibility) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารยอมรับ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ร่วมกับขบวนการ

2) สาร (Message): สารที่ส่งผ่านในขบวนการ Neo Protest มิได้จำกัดเฉพาะถ้อยคำหรือข้อความ แต่รวมถึงพฤติกรรม รูปแบบการใช้ชีวิต และกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น การรักษาศีล การกินอาหารมังสวิรัต การทำความสะอาดพื้นที่ชุมนุม และการเคลื่อนไหวอย่างสงบ ซึ่งทั้งหมดล้วนสื่อถึงอุดมการณ์ในเชิงจิตวิญญาณ สะท้อนการสื่อสารที่ไม่ได้ใช้ถ้อยคำเป็นหลัก แต่เน้น “การดำรงตน” เป็นภาษาหลักของการเมือง

3) ช่องทาง (Channel): ขบวนการนี้มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งสื่อทางตรง เช่น การปราศรัย รายการ FMTV, Boonniyom TV และสื่อออนไลน์ และช่องทางทางอ้อม เช่น การเดินธรรมยาตรา การจัดกิจกรรมในชุมชน และการใช้ศิลปะและบทกวีเป็นสื่อกลางทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า ช่องทางของการ

สื่อสารในกรณีนี้ไม่ได้หมายถึงเครื่องมือเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงรูปแบบพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่ช่วยสื่อความหมายตามแนวคิดของ non-verbal communication (Knapp & Hall, 2010)

4) ผู้รับสาร (Receiver): ผู้รับสารของขบวนการ Neo Protest ไม่ได้จำกัดอยู่ที่กลุ่มเป้าหมายในเชิงนโยบายหรือเชิงกลยุทธ์เท่านั้น แต่รวมถึงประชาชนทั่วไปที่เข้ามามีประสบการณ์ร่วม ผู้สัมภาษณ์หลายคนกล่าวถึงการ “เปลี่ยนจิตใจ” จากบรรยากาศของขบวนการ ไม่ใช่การโน้มน้าวโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่มองว่าผู้รับสารมีบทบาทสำคัญในการตีความ (Mc Quail, 2010)

2) Public Sphere ของ Habermas แนวคิด Public Sphere ของ Habermas (1989) กล่าวถึงพื้นที่ที่ประชาชนสามารถ แสดงออก แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิพากษ์อำนาจรัฐได้อย่างมีเหตุผล พื้นที่สาธารณะเช่นนี้จะต้องปราศจากแรงกดดัน และเปิดให้ทุกคนเข้าถึงอย่างเสมอภาค ขบวนการ Neo Protest ของสมณะโพธิรักษ์ ได้สร้าง “พื้นที่สาธารณะแบบทางเลือก” ที่ไม่ได้เน้นการอภิปรายเชิงเหตุผล แต่เน้น “ความร่วมมือทางจิตวิญญาณ” พื้นที่ชุมนุมจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งศีลธรรม ความสงบ และความมีระเบียบ ซึ่งสะท้อนว่า Public Sphere ในที่นี้คือ “พื้นที่ปลอดภัยทางคุณธรรม” ไม่ใช่เพียงพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด ขบวนการนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่า เช่น การกำหนดให้ผู้ร่วมกิจกรรมต้องถือศีล ไม่ใช้วาจารุนแรง และร่วมกันรักษาความสะอาด เป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิด civic ethics (Etzioni, 1996)

3) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) New Social Movement (NSM) คือแนวคิดที่มุ่งเน้นการเคลื่อนไหวในระดับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นการแย่งชิงอำนาจแบบดั้งเดิม (Melucci, 1996) ขบวนการ Neo Protest มีลักษณะสอดคล้องหลายประการ ได้แก่

1. ไม่เน้นโครงสร้างอำนาจทางการเมือง: ขบวนการไม่ได้มุ่งเปลี่ยนรัฐบาลหรือใช้อำนาจแต่มุ่งเปลี่ยนจิตใจของผู้คน
2. เน้นอัตลักษณ์และคุณค่า: สื่อสารผ่านศีลธรรม การดำรงตน และพฤติกรรมเชิงจิตวิญญาณ
3. ไม่ผูกพันกับพรรคการเมือง: มีความเป็นอิสระทางการเมือง และเน้นจุดยืนในเชิงคุณธรรม

แต่ขณะเดียวกัน NSM แบบ Neo Protest ก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจาก NSM ทั่วไป เช่น การมีหลักธรรมเป็นแกนกลาง ไม่ใช่เพียงวัฒนธรรมด้านทุน หรืออัตลักษณ์ในเชิงโลกียะ การใช้ศีลธรรมมาเป็นอุดมการณ์นำทาง นับเป็นนวัตกรรมการเคลื่อนไหวที่ไม่เน้นการประท้วง แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Inglehart, 1997)

3. นัยสำคัญของผลการวิจัยเชิงทฤษฎี การศึกษารูปแบบการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ในกรณี Neo Protest ไม่เพียงสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของการเคลื่อนไหวในบริบทไทย แต่ยังเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะในเชิงสื่อสารการเมือง จิตวิญญาณ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

1) การขยายแนวคิดของการสื่อสารทางการเมือง ผลการวิจัยนี้ช่วยยืนยันว่า การสื่อสารทางการเมืองมิได้จำกัดอยู่แค่การใช้วาจากรรม การส่งสารผ่านสื่อมวลชน หรือการรณรงค์หาเสียงแบบระบบตัวแทนเท่านั้น แต่สามารถขยายไปถึงการสื่อสารเชิงจริยธรรม พฤติกรรม และพื้นที่การดำรงตนอย่างมีแบบแผน ผู้สื่อสารในกรณีนี้คือ “ตัวตนที่ดำรงอยู่” ไม่ใช่ “ข้อความที่ส่งออกไป” ซึ่งถือเป็นการท้าทายกรอบแนวคิดดั้งเดิมของ Berlo (1960) และเสริมแนวคิดของ McLuhan (1964) ที่ว่า “the medium is the message” ได้อย่างน่าสนใจ

2) การสร้าง Public Sphere ทางเลือก งานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าทฤษฎี Public Sphere ของ Habermas (1989) ซึ่งให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเหตุผลในพื้นที่สาธารณะ อาจไม่เพียงพอสำหรับอธิบายการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีมิติทางศาสนาและจิตวิญญาณสูงอย่างไทย พื้นที่ของ Neo Protest สะท้อนว่า “เหตุผล” ในการสื่อสารอาจแปรเปลี่ยนเป็น “คุณธรรม” และ “พฤติกรรมร่วม” ที่สร้างการยอมรับจากผู้เข้าร่วม และเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมแบบไม่เผชิญหน้า

3) การขยายขอบเขตของ NSM (New Social Movement) จากแนวคิดของ Melucci (1996) และ Touraine (1985) ที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นแกนของขบวนการเคลื่อนไหว การศึกษานี้ชี้ว่า NSM ในบริบทไทยอาจมีลักษณะเฉพาะ เช่น การมีศาสนาเป็นแกนกลาง (ไม่ใช่เรื่องโลกียะหรือสิทธิพลเมือง) และ การใช้พฤติกรรมที่มีศีลธรรมสูงแทนการใช้ถ้อยคำหรือสัญลักษณ์ที่รุนแรง ขบวนการ Neo Protest จึงไม่ใช่เพียง NSM ทั่วไป หากแต่เป็น “NSM เชิงจิตวิญญาณ” ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงผ่านการฝึกฝนภายใน มากกว่าการต่อสู้ภายนอก เป็นรูปแบบที่ยังไม่ค่อยปรากฏในวรรณกรรมตะวันตก จึงควรส่งเสริมให้เกิดการศึกษาต่อเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในมิติใหม่

4) ความเงียบและสติ: รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองที่ไม่ใช้ความขัดแย้ง

หนึ่งในข้อค้นพบที่โดดเด่นที่สุดของงานวิจัยนี้คือ การใช้ “ความเงียบ” เป็นภาษาทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของ Neo Protest ที่การไม่ปราศรัย การไม่ใช้คำหยาบคาย และการดำรงตนอย่างสงบนั้น กลายเป็นการสื่อสารที่ทรงพลัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด non-verbal political communication ที่เสนอว่า การสื่อสารทางการเมืองไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นผ่านคำพูดหรือข้อความเท่านั้น หากแต่สามารถเกิดผ่านพฤติกรรม การวางตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสภาวะของการมี “สติ” (awareness) และ “ความรู้ตัว” (mindfulness) (Berlo, 1960)

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารแบบไม่ใช้ถ้อยคำ (nonverbal communication theory) ที่ย้ำว่า ภาษาทางร่างกาย ภาษากายภาพ และบริบทของสถานการณ์ สามารถส่งผ่านความหมายได้อย่างลึกซึ้งไม่แพ้ถ้อยคำ (Knapp & Hall, 2010) โดยเฉพาะในกิจกรรมเดินธรรมยาตรา หรือการตั้งเต็นท์ร่วมชุมนุมของกลุ่มสันติอโศก ซึ่งผู้เข้าร่วมใช้ความเงียบ ความเรียบง่าย และความมีระเบียบ เป็นการแสดงออกทางการเมืองที่เปี่ยมด้วยความหมาย

ในแง่ “ความเงียบ” กลายเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่ขัดแย้งกับการเมืองแบบดั้งเดิมที่เน้นการตะโกน การปราศรัย หรือการใช้ถ้อยคำรุนแรงเพื่อครอบงำผู้ฟัง หากแต่ Neo Protest เลือกที่จะใช้ “ความว่างเปล่า” เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการไตร่ตรอง และปล่อยให้ผู้รับสารเกิดการตระหนักรู้ด้วยตนเอง

นี่จึงเป็นการสื่อสารที่ “เน้นการเปลี่ยนแปลงภายใน” (inward transformation) มากกว่าการโน้มน้าวภายนอก ซึ่งสะท้อนถึงรากฐานของการเมืองเชิงจริยธรรม (ethical politics) และการเมืองแห่งการขัดเกลาดนเอง (self-cultivated politics) อันเป็นสาระสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการเสนอ

5) การเมืองแห่งความเมตตาและการไม่แบ่งฝ่าย

ผลการวิจัยในกรณี Neo Protest ชี้ให้เห็นว่าแนวทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ไม่ตั้งอยู่บนฐานของการแบ่งขั้ว ไม่ต่อต้านบุคคลหรือกลุ่มใดโดยเฉพาะ แต่เป็นการเมืองที่ยืนอยู่บนฐานของ “ความเมตตา” และ “ความไม่เบียดเบียน” ซึ่งสะท้อนชัดในรูปแบบของกิจกรรม เช่น การไม่ปราศรัยโจมตี การไม่เผชิญหน้าในลักษณะ conflict-based politics และการสร้างบรรยากาศที่ปราศจากการโกรธเกลียด การเมืองรูปแบบนี้จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิด populist politics ที่มีอคติความเกลียดชัง

เป็นพลังขับเคลื่อน แต่กลับใกล้เคียงกับแนวคิด “อหิงสา” (Ahimsa) ในปรัชญาการเมืองแบบคานธี ซึ่งเชื่อว่าการเมืองที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความกรุณา และการให้อภัย (Parel, 2006)

แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับมิติของ “การเมืองแห่งการเยียวยา” (politics of healing)

ซึ่งกำลังเป็นกระแสในโลกหลังความขัดแย้ง โดยเฉพาะในประเทศที่เคยผ่านสงครามกลางเมืองหรือความแตกแยกทางอุดมการณ์ แนวคิดนี้มองว่าการเมืองไม่ควรเป็นเพียงการแข่งขันเพื่ออำนาจ แต่ควรเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจของพลเมือง และเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนที่แตกแยกให้กลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ในกรณีของขบวนการ Neo Protest กลุ่มผู้ชุมนุมไม่ได้เรียกร้องให้ใครต้องพ่ายแพ้หรือสูญเสียอำนาจ แต่เสนอทางเลือกในการ “ปฏิรูปภายใน” ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าโดยไม่ทำร้ายใคร ซึ่งนับเป็น “การเมืองทางเลือก” ที่สะท้อนความเป็นไปได้ใหม่ในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา รูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ผ่านกรณีศึกษาขบวนการ Neo Protest ซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการผสมผสานศีลธรรมเข้ากับการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างลึกซึ้งในบริบทสังคมไทยช่วง พ.ศ. 2549 – 2567 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การเก็บข้อมูลจากสื่อและกิจกรรมของกลุ่มสันติอโศก และการวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎี SMCR Model, Public Sphere และ New Social Movement

ผลการศึกษาสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้:

1. รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์

พบว่าเป็นการสื่อสารเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณ ไม่เน้นการใช้ถ้อยคำเพื่อครอบงำหรือเร้าอารมณ์ แต่เน้นการใช้การดำรงตนให้เป็นสารสื่อ เช่น ความเรียบง่าย ความมีวินัย และความสงบ การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้รับสารสัมผัสความหมายผ่านประสบการณ์ตรง มากกว่าการโน้มน้าวด้วยวาจากรรม

2. แนวคิดและอุดมการณ์ของ Neo Protest

ไม่ยึดติดกับพรรคการเมืองหรือการแสวงหาอำนาจ แต่เสนอการเมืองแบบใหม่ที่เน้น “ความเปลี่ยนแปลงจากภายใน” ผ่านการใช้พื้นที่ชุมนุมอย่างมีจริยธรรม เช่น การไม่ใช้เสียงดัง การแยกขยะ การร่วมกินอาหารมังสวิรัต หรือการรักษาจิตใจในพื้นที่ชุมนุม เป็นการเมืองที่ไม่เผชิญหน้าแต่ชวนให้ไตร่ตรอง

3. ผลกระทบต่อผู้รับสารและสังคมไทย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงการเปลี่ยนแปลงในระดับคุณค่าและวิถีชีวิต เช่น หันกลับมาสนใจธรรมะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม หรือรู้สึกเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่อง “คุณธรรมทางการเมือง” มากขึ้นในระดับสังคม ขบวนการนี้กระตุ้นให้เกิดการทบทวนรูปแบบการเมืองแบบเดิม และเสนอความเป็นไปได้ของ “การเมืองเชิงจิตวิญญาณ” ในบริบทประชาธิปไตยไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การนำไปใช้เชิงนโยบาย

1) รัฐควรส่งเสริมพื้นที่สาธารณะแห่งศีลธรรม เช่น “สวนธรรมกลางเมือง” หรือ “เวทีธรรมะสาธารณะ” ที่เปิดให้ประชาชนใช้เป็นพื้นที่สงบ สื่อสารคุณค่าทางจิตใจ และฟื้นฟูคุณธรรมในสังคม

2) สนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยแนวจริยธรรม เช่น เวทีเสวนาแนวพุทธ การจัดกิจกรรมธรรมยาตราในระดับท้องถิ่น หรือกิจกรรมเยาวชนผู้นำศีลธรรม ที่ส่งเสริมคุณธรรมโดยไม่แยกขั้วทางการเมือง

3) บรรจุแนวคิดการเมืองอิงธรรมะในหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจทางการเมืองแบบมีจริยธรรมและลดแนวโน้มการแบ่งฝักฝ่ายของเยาวชนในระยะยาว

1.2. การนำไปใช้เชิงวิชาการ

1) ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้าน “การเมืองเชิงจิตวิญญาณ” ให้เป็นสาขาวิชาที่เชื่อมโยงรัฐศาสตร์กับปรัชญา จริยศาสตร์ และพุทธปรัชญา เพื่อขยายขอบเขตการเมืองจากโครงสร้างสู่จิตใจ

2) ศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงพฤติกรรมเพิ่มเติม เช่น การสื่อสารผ่านการเดิน, การกินร่วม, ความเงียบ, หรือการจัดระเบียบพื้นที่ ซึ่งยังไม่ค่อยได้รับความสนใจในวงวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และรัฐศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการเปรียบเทียบระหว่างม็อบเชิงอุดมการณ์ เช่น Neo Protest กับม็อบแนวอำนาจนิยม หรือม็อบเสรีนิยม เพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างในเป้าหมาย วิธีการ และผลกระทบ

2.2 วิเคราะห์การใช้สื่อใหม่ของกลุ่มสันติอโศก เช่น การผลิตคลิปบน YouTube, การใช้สื่อธรรมะ, และการออกแบบการสื่อสารแบบใหม่ เพื่อเข้าใจกลยุทธ์เชิงจริยธรรมในโลกดิจิทัล

2.3 ติดตามผลกระทบระยะยาวของผู้เข้าร่วม Neo Protest โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต อุดมการณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพของการสื่อสารแนวจิตวิญญาณ

เอกสารอ้างอิง

- จันทรา เสงสมบุรณ์. (2556). *การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะและหลักปฏิบัติเรื่องพุทธสันติวิธีกับอารยะขัดขืนของชุมชนสันติอโศก* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล]. วารสารมนุษยศาสตร์, 20(2), กรกฎาคม-ธันวาคม 2556. สืบค้นจาก ThaiJo.
- นัสเซอร์ ยีหมะ. (2561). *สันติวิธีเชิงรุก: กรณีศึกษาเครือข่ายนักศึกษาประชาชนปฏิรูปประเทศไทย (คปท.)* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรังสิต].
- ภูมินทร์ วาดเขียน และคณะ. (2564). *บทบาทและสำนักสันติอโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม*. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ.
- วสุชน รักษ์ประชาไท. (2564). *สันติอโศก: ความคิดทางการเมืองและการระบุงปัญหาในสมัยรัฐบาลทักษิณ* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].
- วุฒิชัย ตาลเพชร. (2564). *รูปแบบการสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมืองของสังคมชาวอโศก* [วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา].
- สมณะโพธิรักษ์. (2552). *การเมืองบุญนิยม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชุมชนสันติอโศก.
- สมณะโพธิรักษ์. (2555). *สัจจะชีวิตของสมณะโพธิรักษ์ ภาค 3: ชาวอโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิชาการพิมพ์.
- สุริยะใส กตะศิลา. (2559). *อุดมการณ์ทางการเมืองของมวลมหาชนในวิกฤติประชาธิปไตย*. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/70176>
- อภิชัย พันธเสน. (2565). *ภาวะผู้นำใต้บริบทวัฒนธรรมสังคม*. นนทบุรี: เอส.เอส.พรินต์ติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.
- Berlo, D. K. (1960). *The process of communication: An introduction to theory and practice*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge, MA: MIT Press.

-
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes: Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Touraine, A. (1985). An introduction to the study of social movements. *Social Research*, 52(4), 749–787.

